

Informacinis pranešimas

iš ES narkotikų stebėsenos agentūros Lisabonoje

2018 M. EUROPOS NARKOTIKŲ VARTOJIMO PAPLITIMO ATASKAITA. PAGRINDINIAI AKCENTAI

EMCDDA. Dinamiškoje narkotikų rinkoje – kokaino paplitimo proveržis

(2017 6 7, LISABONA. **NESKELBTI iki 10.00 val. Vidurio Europos laiku/09.00 val. Lisabonos laiku**)
Padidėjusį kokaino prieinamumą patvirtinantys duomenys pateikiami **Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (EMCDDA) 2018 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje: Tendencijos ir pokyčiai**, kuri šiandien paskelbta **Briuselyje** ⁽¹⁾. Dinamiškoje narkotikų rinkoje, kuri gali greitai prisitaikyti prie taikomų narkotikų kontrolės priemonių, vyksta pokyčiai. Savo metinėje ataskaitoje agentūra nagrinėja naujų psichoaktyviųjų medžiagų (NPM) keliamus iššūkius, įskaitant naujų sintetinių opioidų (pirmiausia labai stiprių fentanilio darinių) prieinamumą ir su sintetinių kanabinoidų vartojimu marginalizuotose grupėse (įskaitant kalinius) susijusias problemas.

EMCDDA ataskaitoje pažymima, kad narkotikų prieinamumas ES yra didelis, o kai kuriuose regionuose, atrodo, didėja. Iš naujausių duomenų matyti, kad 2016 m. Europoje (ES-28, Turkijoje ir Norvegijoje) buvo pranešta apie daugiau kaip 1 mln. neteisėtų narkotikų konfiskavimo atvejų. Daugiau kaip 92 mln. suaugusiųjų ES (15–64 metų amžiaus) per savo gyvenimą yra bandę neteisėtų narkotikų, o 2016 m. maždaug 1,3 mln. asmenų (ES-28) buvo taikomas priklausomybės nuo neteisėtų narkotikų vartojimo gydymas.

Už migraciją, vidaus reikalus ir pilietiškumą atsakingas Europos Komisijos narys

Dimitris Avramopoulos teigia: „Šiandien Europoje susiduriame su didesne narkotikų gamyba ir prieinamumu. Be to, neteisėtų narkotikų rinka labai dinamiška ir gali prisitaikyti – dėl to ji dar pavojingesnė. Jeigu norime kontroliuoti situaciją, turime sutelkti pastangas didindami atsparumą ir kurdami atsakomąsias priemones, ypač dėl to, kad didėja skaitmeninės rinkos svarba ir kuriamos naujos narkotikų rūšys. Kadangi metų pabaigoje Europoje įsigalios naujos taisyklės dėl naujų psichoaktyviųjų medžiagų, Europa turės papildomų, galingesnių priemonių, skirtų veiksmingiau spręsti uždavinius ir geriau apsaugoti Europos piliečius nuo pavojingų narkotikų.“ ⁽²⁾

Padidėjęs kokaino prieinamumas ir didžiausias grynumas per dešimtmetį

Kokainas – dažniausiai Europoje vartojamas neteisėtas stimuliuojamasis narkotikas. Per pastaruosius 12 mėnesių šį narkotiką vartojo apie 2,3 mln. jaunų (15–34 metų amžiaus) suaugusiųjų. **Lotynų Amerikoje** didėjant kokainmedžių auginimui ir kokaino gamybai, šiandien paskelbtu tyrimu patvirtinama, kad kokaino rinka Europoje klesti, o iš rodiklių dabar matyti padidėjęs šio narkotiko praeinamumas keliose šalyse. Nors kokaino kaina išliko nepakitusi, gatvėje platinamo kokaino grynumas 2016 m. pasiekė aukščiausią lygį per dešimtmetį (paveikslas, 26 p.). Taip pat padaugėjo kokaino konfiskavimo atvejų. 2016 m. ES pranešta apie maždaug 98 000 kokaino konfiskavimo atvejų (2015 m. – 90 000), per kuriuos konfiskuota 70,9 tonų kokaino (1.6 pav.).

Iš neseniai miestų lygmeniu atlikto narkotikų likučių komunalinėse nuotekose tyrimo duomenų paaiškėjo, kad 2015–2017 m. 26 miestuose iš 31 padaugėjo kokaino likučių ⁽³⁾. Daugiausia kokaino likučių buvo užfiksuota **Belgijos, Nyderlandų, Ispanijos ir Jungtinės Karalystės** miestuose, o tirtuose **Rytų Europos** miestuose pranešama apie mažesnę jų lygį (2.5 pav.).

Šiandien paskelbtoje ataskaitoje atskleidžiama, kad padaugėjo specializuotą gydymą dėl kokaino vartojimo pirmą kartą pradedančių asmenų (paveikslas, 45 p.). 2016 m. 30 300 narkotikus vartojančių asmenų pirmą kartą pradėjo gydymą dėl su šio narkotiko vartojimu susijusių problemų, t. y. skaičius padidėjo daugiau kaip penktadaliu, palyginti su 2014 m. 2016 m. iš viso daugiau nei 67 000 kokainą vartojančių asmenų pradėjo specializuotą gydymą dėl su kokaino vartojimu susijusių problemų. Ypač didelį susirūpinimą kelia tai, kad 2016 m. 8 300 asmenų pradėjo gydymą dėl kreko, kaip pagrindinio narkotiko, vartojimo. Be to, 2016 m. kokainas buvo antras pagal dažnumą narkotikas, dėl kurio buvo kreiptasi su narkotikais susijusios teikiamos skubiosios pagalbos 19 ligoninių tinkle („Euro-DEN Plus“)(3.7 pav.).

Taip pat atrodo, kad keičiasi kontrabandos būdai ir keliai. Nors **Iberijos pusiasalis** – pagrindinė vieta, iš kurios nuo seno į Europą laivais buvo gabenamas kokainas – vis dar svarbus, tačiau 2016 m. apie jį nėra daug duomenų, o pranešimai apie didelius konfiskuojamus kiekius susiję su į šiaurę nutolusiais dideliais konteinerių uostais. 2016 m. **Belgijoje** buvo konfiskuota 30 tonų kokaino (43 proc. apskaičiuoto bendro metinio ES konfiskuoto kokaino kiekio).

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeel teigia: „Iš naujos mūsų ataskaitos išvadų matyti, kad Europa kenčia padidėjusios kokaino gamybos Lotynų Amerikoje padarinius. Prie ankstesnių įspėjimų iš nuotekų analizės apie didėjančią kokaino prieinamumą dabar prisideda ir kiti duomenys, iš kurių galima spręsti apie didėjančią pasiūlą, taip pat padidėjusį grynumą ir kokaino konfiskavimo atvejų skaičių bei konfiskuojamo kokaino kiekį. Privalome atkreipti dėmesį į kokaino vartojimo padarinius sveikatai, nes šioje srityje pradėdami pastebėti nerimą keliančius pokyčius, įskaitant tai, kad daug žmonių pirmą kartą pradeda gydymą dėl su kokaino vartojimu susijusių problemų. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, tampa vis svarbiau kokaino vartotojams taikyti veiksmingus prevencijos metodus, gydymą ir žalos mažinimo intervenciją.“

Padidėjusios narkotikų gamybos požymiai Europoje

Europa – svarbi iš įvairių pasaulio regionų, įskaitant **Lotynų Ameriką, Vakarų Aziją ir Šiaurės Ameriką**, gabenamų neteisėtų narkotikų rinka. Tačiau šiandien paskelbtoje ataskaitoje taip pat pabrėžiamas **Europos**, kaip gamybos regiono, vaidmuo, pažymint, jog: „Šiais metais matome tam tikrus nerimą keliančius požymius, kad narkotikai iš įvairių cheminių medžiagų gaminami pačioje Europoje“.

Gamyba vyksta arčiau vartotojų rinkų dėl kelių priežasčių, pvz., patogumo; mažesnės aptikimo pasienyje rizikos; ir, priklausomai nuo narkotiko, gamybos procese naudojamų svarbiausių cheminių medžiagų prieinamumo arba kainos. Ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į kelis padidėjusios narkotikų gamybos Europoje ir gamybos metodų naujovių pavyzdžius. Pateikiami duomenys apie neteisėtas kokainą gaminančias laboratorijas; išaugusį panaikintų MDMA (ekstazijos) laboratorijų skaičių; išaugusią metamfetamino gamybą ir didesnį organizuoto nusikalstamumo grupių įsitraukimą į gamybą; vartojimo šalyje vykstančius paskutinius amfetamino gamybos etapus; heroino gamybos laboratorijas, kurių aptikta nedaug. Kai kurie ES pagaminti sintetiniai narkotikai yra skirti išorės rinkoms, pvz., **Šiaurės ir Pietų Amerikai, Australijai, Artimiesiems ir Tolimiesiems Rytams** bei **Turkijai**.

Padidėjęs labai stiprių kanapių auginimas Europoje, atrodo, turėjo įtakos už ES ribų įsikūrusių kanapių auginytojų veiklai – į Europą iš **Maroko** gabenama stipresnė kanapių derva. Be to, yra požymių, kad neteisėtos psichoaktyviosios medžiagos, dažniausiai gaminamos **Kinijoje** ir gabenamos į Europą supakuoti, kartais gaminamos ir Europos teritorijoje.

Kanapių prieinamumas ir vartojimas išlieka didelis, o dėl besikeičiančios tarptautinės politikos Europai gali kilti naujų iššūkių

Kanapės tebėra plačiausiai Europoje vartojamas neteisėtas narkotikas, o jo reikšmė akivaizdžiai matyti iš duomenų apie paplitimą, su narkotikais susijusius teisės pažeidimus, konfiskuojamą kiekį ir gydymo paslaugų, kurių prireikia pirmą kartą, paklausos. Apie 17,2 mln. jaunų Europos piliečių (15–34 metų amžiaus) per pastaruosius 12 mėnesių vartojo kanapių (ES-28), o apie 1 proc. suaugusių Europos piliečių (15–64 metų amžiaus) jas vartoja kasdien ar beveik kasdien (ES-28).

2016 m. ES iš 800 000 pažeidimų dėl narkotikų vartojimo arba laikymo, kai žinomas pagrindinis vartojamas narkotikas, daugiau nei trys ketvirtadaliai (77 proc.) buvo susiję su kanapėmis (1.14 pav.). Be to, kanapės

yra dažniausiai konfiskuojamas narkotikas – 2016 m. ES pranešta apie 763 000 kanapių produktų konfiskavimo atvejų. Dėl kanapių Europoje (ES-28, Turkijoje ir Norvegijoje) yra daugiausia (45 proc.) gydytis nuo narkotikų priklausomybės pradedančių vartotojų. Pirmą kartą gydytis dėl su kanapių vartojimu susijusių problemų pradedančių vartotojų skaičius nuo 43 000 (2006 m.) išaugo iki 75 000 (2016 m.) 25 šalyse, turinčiose abiejų metų duomenis (paveikslas, 41 p.).

Dėl kai kuriose **Šiaurės ir Pietų Amerikos** srityse neseniai įvykusių kanapių reglamentavimo sistemos pokyčių, be kita ko, legalizavimo kai kuriose jurisdikcijose, šiose vietose ėmė greitai atsirasti komercinės, pramoginės kanapių rinkos. Dėl to yra naujovių pristatymo sistemų ir kanapių produktų srityje (pvz., elektroninių cigarečių skysčiai, valgomieji gaminiai ir itin stiprios kanapių atmainos).

Jeigu didelė teisėta šio narkotiko rinka bus plėtojama tam tikrose **Šiaurės ir Pietų Amerikos** dalyse, neaišku, kokių pasekmių sulauks Europa, tačiau negalima atmesti galimybių, kad tai turės poveikį tiekimo ir vartojimo ypatumams Europoje. **EMCDDA** atidžiai stebi tarptautinius pokyčius kanapių reglamentavimo srityje, siekdamas geriau suvokti vykstančius pokyčius ir padėti nustatyti jų poveikį padėčiai Europoje ⁽⁴⁾. Kintant tarptautinei perspektyvai dėl kanapių reglamentavimo daugiau dėmesio svarstant politinius klausimus skiriama kanapių vartojimui ir vairavimui apsaugus. Šie klausimai išsamiai aptariami **EMCDDA** ataskaitoje, parengtoje remiantis tarptautinių ekspertų įžvalgomis ⁽⁵⁾.

Aptikta mažiau naujų psichoaktyviųjų medžiagų, bet padaryta daugiau žalos

Naujos psichoaktyviosios medžiagos (NPM arba nauji narkotikai) vis dar kelia daug iššūkių Europos politikos ir visuomenės sveikatos srityje. NMP nepatenka į tarptautinių narkotikų kontrolės priemonių taikymo sritį ir apima įvairias medžiagas, pvz., sintetinius kanabinoidus, opioidus, katinonus ir benzodiazepinus (1.10 pav.). 2017 m., naudojantis **ES ankstyvojo perspėjimo sistema (APS)**, pirmą kartą pranešta apie 51 NPM, t. y. po daugiau kaip vieną per savaitę. Nors bendras metinis pirmą kartą į rinką pateiktų naujų medžiagų kiekis, palyginti su didžiausiu skaičiumi ankstesniais metais sumažėjo (98 medžiagos 2015 m., 101 – 2014 m.), bendras prieinamų NPM skaičius išlieka didelis. Iki 2017 m. pabaigos **EMCDDA** stebėjo daugiau kaip 670 NPM (palyginti su 350 NPM 2013 m.) ⁽⁶⁾. Su naujais sintetiniais kanabinoidais ir naujais sintetiniais opioidais susijusi žala sveikatai, įskaitant ūmius apsinuodijimus ir mirtis, paskatino **EMCDDA** 2017 m. atlikti net devynis rizikos vertinimus.

Nauji sintetiniai kanabinoidai, iš kurių 179 buvo aptikti nuo 2008 m. (2017 m. aptikta 10) sudaro didžiausią **EMCDDA** stebimą cheminių medžiagų grupę. Dažnai parduodami kaip žoliniai rūkomieji mišiniai, jie buvo dažniausiai 2016 m. konfiskuojamos NPM – pranešta apie 32 000 konfiskavimo atvejų (palyginti su 10 000 konfiskavimo atvejų 2015 m.) (1.12 pav.). Šis skaičius sudarė beveik pusę bendro NPM konfiskavimo atvejų, apie kuriuos 2016 m. pranešta agentūrai, skaičiaus. 2017 m. atliktas keturių kanabinoidų rizikos vertinimas (AB-CHMINACA, ADB-CHMINACA, 5F-MDMB-PINACA ir CUMYL-4CN-BINACA).

Vis dažniau aptinkami labai stiprūs nauji sintetiniai opioidai (ypač fentanilio dariniai), imituojantys natūraliai išgaunamų opiatų (pvz., heroino ir morfino) poveikį. Kartais jie prieinami naujais pavidalais (pvz., nosies purškalo) arba yra parduodami kaip neteisėti narkotikai, kaip antai heroinas arba kokainas, arba su jais sumaišomi. Iš viso nuo 2009 m. Europos narkotikų rinkoje buvo aptikti 38 nauji sintetiniai opioidai (2017 m. aptikta 13). Fentanilio dariniai, pagrindiniai dabartinės **JAV** su opioidais susijusios krizės veiksniai, Europoje kelia nuolatinį susirūpinimą ir reikalauja budrumo. Šios medžiagos – kai kurios jų gali būti daug kartų stipresnės už morfiną – sudarė daugiau kaip 70 proc. iš maždaug 1 600 naujų sintetinių opioidų konfiskavimo atvejų, apie kuriuos pranešta 2016 m. 2017 m., naudojantis **APS**, buvo pranešta apie dešimt naujų fentanilio darinių; atliktas penkių iš jų rizikos vertinimas (akriiloilfentanilio, furanilfentanilio, 4-fluorizobutirilfentanilio, tetrahidrofurantilanilolio ir karfentanilio).

Būtina tinkamesnė sveikatos priežiūra ir naujų narkotikų vartojimo kontrolė kalėjimuose

Kalėjimuose svarbu atsižvelgti į narkotikų vartotojų sveikatos priežiūros poreikius, nes tai gali atnešti naudą platesnei bendruomenei (pvz., galima išvengti perdozavimo išėjus iš kalėjimo atvejų; sumažinti su narkotikų vartojimu susijusių infekcinių ligų, kaip antai ŽIV ir VHC, perdavimą). Šių metų ataskaitoje pabrėžiamos galimybės šioje vietoje imtis intervencinių priemonių ir atkreipiamas dėmesys į tai, kad šalyse skiriasi paslaugų teikimas ⁽⁷⁾.

Naujame daugiašaliame kartu su šia ataskaita paskelbtame tyrime ⁽⁸⁾ agentūra tiria didėjančias sveikatos ir saugumo problemas, kylančias dėl **NPM vartojimo kalėjimuose**. Tyrime teigiama, kad „NPM vartojimas ir su juo susijusi žala dabar yra naujas svarbus uždavinys Europos kalėjimų sistemai“. Iš keturių pagrindinių kalėjimuose aptinkamų NPM, dažniausiai pranešama apie sintetinius kanabinoidus. Tarp svarbių šių medžiagų vartojimo kalėjimuose veiksnių yra tai, kad lengva slapta jų įsinešti į kalėjimą (pvz., jas galima suskystinti ir užpurkšti ant popieriaus ar audinio), ir tai, kad sunku jas aptikti atliekant narkotikų vartojimo tyrimus.

Pardavimas internete ir naujų benzodiazepinų atsiradimas

Nors apskritai, atsižvelgiant į mastą, vyrauja neinternetinės narkotikų rinkos, atrodo, kad internetinės rinkos tampa vis svarbesnės, o tai kelia naujų su narkotikų kontrolės priemonėmis susijusių sunkumų. Neseniai atliktu **EMCDDA ir Europolo** tyrimu nustatyta daugiau kaip 100 pasaulinių tamsiojo interneto (angl. *dark net*) rinkų, kuriose apie du trečdaliai pirkimo atvejų yra susiję su narkotikais ⁽⁹⁾. Be to, atrodo, kad internetas ir socialiniai tinklai taip pat tampa svarbesni, ypač atsižvelgiant į NPM tiekimą ir galimybę įsigyti vaistų, kuriais piktnaudžiuojama.

Šiandien paskelbtoje ataskaitoje išreiškiamas susirūpinimas dėl naujų benzodiazepinų – nepripažintų vaistais **ES** – atsiradimo gatvės rinkoje ir internete. Šiuo metu **EMCDDA** stebi 23 naujus benzodiazepinus (trys iš jų Europoje pirmą kartą aptikti 2017 m.). Kai kurie iš jų parduodami jų pačių pavadinimu (pvz., diklazepamas, etizolamas, flubromazolamas, flunitrazolamas ir fonazepamas). Kitais atvejais gamintojai šias medžiagas naudoja suklastotoms dažnai išrašomų benzodiazepinų vaistinių (pvz., diazepamų ir alprazolamo) preparatų versijoms gaminti ir tuomet šie produktai pardavinėjami neteisėtoje rinkoje. 2016 m. buvo konfiskuota daugiau kaip pusė milijono tablečių, kurių sudėtyje rasta naujų benzodiazepinų ar panašių medžiagų – tai maždaug dviem trečdaliais daugiau, palyginti su 2015 m. konfiskuotų tablečių skaičiumi.

Kartu su šia ataskaita paskelbtame tyrime **EMCDDA** nagrinėja **didelės rizikos opioidų vartotojų Europoje piktnaudžiovimą benzodiazepiniais** ⁽¹⁰⁾. Nors dauguma šių vaistų išrašomi didelės rizikos vartotojams siekiant teisėtai patenkinti terapijos reikmes, jie gali būti nukreipti nuo teisėto tiekimo ir jais gali būti piktnaudžiuojama, dėl to šioje grupėje gali padidėti sergamumas ir mirtingumas. Apie 40 proc. asmenų, pradedančių gydymą dėl opioidų, kaip pagrindinio narkotiko, vartojimo, pranešė, kad benzodiazepinai yra antriniai jų vartojami narkotikai. Į tyrimą įtrauktas pranešimo apie naujus benzodiazepinus **EMCDDA** tvarkaraštis.

Daugėja mirčių nuo perdozavimo atvejų. Naloksono vaidmuo vykdamas prevenciją

Šiandien paskelbtoje ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į susirūpinimą dėl didelio mirties nuo narkotikų perdozavimo atvejų skaičiaus Europoje – jis didėja ketvirtus metus iš eilės. 2016 m. Europoje (ES-28, Turkijoje ir Norvegijoje) užfiksuota daugiau kaip 9 000 mirčių nuo perdozavimo atvejų, kurie dažniausiai susiję su heroinu ir kitais opioidais, tačiau dažnai šios medžiagos vartojamos kartu su kitomis, ypač alkoholiu ir benzodiazepiniais.

Dėl senų ir naujų opioidų keliamų sunkumų iš naujo sutelkiamas dėmesys į opioidų priešnuodžio naloksono vaidmenį rengiant su perdozavimo problemos sprendimu susijusias strategijas ⁽¹¹⁾. Ataskaitoje pabrėžiama, kad reikia skubiai „persvarstyti dabartinę su naloksonu susijusią politiką, šviesti narkotikų vartotojus ir su šiuo narkotiku galinčius susidurti specialistus ir didinti jų informuotumą“.

Apibendrinama **EMCDDA** valdybos pirmininkė **Laura d'Arrigo** teigia: „Atsižvelgiant į grėsmę, kurią visuomenės sveikatai ir Europos saugumui kelia narkotikai, būtinos visuotinės atsakomosios priemonės. 2017 m. priimtame ES veiksmų plane dėl narkotikų pateikiama Europos bendradarbiavimo programa. Kadangi kinta su narkotikų vartojimu susijusios problemos ir atsiranda naujos tendencijos, svarbu, kad neatsiliktų mūsų stebėsenos sistemos. *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje*, kartu su 30 šalių ataskaitomis, pateikiama naujausia analizė, siekiant padėti politikos formuotojams aiškiau suprasti šį reiškinį ir priimti politines priemones, skirtas spręsti kylančias problemas ir užkirsti joms kelią.“ ⁽¹²⁾

Pastabos

⁽¹⁾ 2018 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitos dokumentų rinkinį galima rasti adresu www.emcdda.europa.eu/edr2018. Ataskaitoje pateikiami duomenys yra susiję su 2016 m. arba paskutiniais metais, kurių duomenys buvo pateikti. Šiame pranešime spaudai nurodyti paveikslai ir grafikai pateikti ataskaitoje. Daugiau paveikslų ir lentelių galima rasti 2018 m. Statistikos biuletenyje (www.emcdda.europa.eu/data/stats2018).

⁽²⁾ www.emcdda.europa.eu/news/2017/16/new-legislation-response-new-psychoactive-drugs_en

⁽³⁾ www.emcdda.europa.eu/news/2018/1/latest-data-wastewater-european-cities_en Iš nuotekų analizės duomenų matyti bendras grynųjų medžiagų suvartojimas bendruomenėje; šios analizės rezultatų negalima tiesiogiai lyginti su atliekant nacionalines gyventojų apklausas gautais paplitimo įverčiais.

⁽⁴⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/cannabis-policy/html_en

⁽⁵⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/cannabis-and-driving
www.emcdda.europa.eu/news/2017/9/symposium-drug-impaired-driving_en

⁽⁶⁾ www.emcdda.europa.eu/activities/action-on-new-drugs

www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communications/fentanils-and-synthetic-cannabinoids-ews-update

⁽⁷⁾ Žr. 3 skyrių ir www.emcdda.europa.eu/topics/prison

⁽⁸⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communications/nps-in-prison

⁽⁹⁾ www.emcdda.europa.eu/darknet

⁽¹⁰⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/benzodiazepines

⁽¹¹⁾ Žr. 3 skyrių ir www.emcdda.europa.eu/publications/insights/take-home-naloxone

⁽¹²⁾ www.emcdda.europa.eu/countries